

HAYAT BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMI ÖĞELERİNİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

ASSESSMENT OF ELEMENTS RELATING THE INSTRUCTIONAL PROGRAM OF SOCIAL STUDIES AS A SCHOOL SUBJECT BASED ON THE VIEWS OF TEACHERS

Gamze ALAK*

Ahmet NALÇACI**

ÖZET

Bu araştırma, Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı öğelerinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Hayat Bilgisi Öğretim Programı öğelerinin değerlendirilmesinde, verileri toplamak amacıyla anket hazırlanmıştır. Araştırmanın örneklemini 2010–2011 öğretim yılı bahar döneminde Erzurum ili merkez ve ilçelerinde bulunan ilköğretim okullarında görev yapan 380 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Sınıf öğretmenlerinin cinsiyet değişkeni açısından Hayat Bilgisi Öğretim Programı Öğelerine ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla t testi; kıdemleri, mezun oldukları okul, okutulan sınıf düzeyi, sınıf mevcudu ve program geliştirmeye yönelik hizmet içi eğitim alma durumuna ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgulara dayalı olarak sınıf öğretmenlerinin Hayat Bilgisi Öğretim Programı öğelerine ilişkin görüşlerinin cinsiyet, meslekteki kıdem, mezun oldukları okul ve okuttukları sınıflardaki öğrenci mevcuduna ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Okutulan sınıf düzeyi ve hizmet içi eğitim alma durumlarına göre anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İlköğretim, Hayat Bilgisi Ders Programı, Kazanım, Tema, Etkinlikler, Ölçme ve Değerlendirme.

ABSTRACT

This research has been carried out in order to make an assessment of the elements of the instructional program of social studies based on the views of the teachers. The descriptive scanning model has been conducted throughout the study. A survey has been arranged so as to gather the related data in assessing the elements of the instructional program of social studies. The sampling of the study consists of 380 primary school teachers working in Erzurum and its towns during the spring semester of 2010-2011 instructional term. T test and one-way variant analysis have been applied, respectively in order to determine whether any significant diversity exists or not among the views of the primary school teachers about the elements of the instructional program of social studies in terms of the variable gender, and to reveal whether there is any significant difference among the views of primary school teachers regarding the graduated school, the level of the class they are responsible for, total number of students in their classes and in-service seminars for developing programs. Based on the findings, there has not been encountered with any significant differences between the views of the primary school teachers on the elements of the instructional program of social studies and those about gender, seniority, the total number of students at the classes they are responsible for and the graduated schools. A significant distinction has been determined based on the level of the class they teach and the in-service trainings.

Key Words: Primary Instruction, Course Program of Social Studies, Acquisition, Theme, Activities, Measuring and Evaluating.

*Arş. Gör. Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, gamzealak_15@hotmail.com

**Yrd.Doç.Dr. Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, ahnalcaci@hotmail.com

1. GİRİŞ

Çocuğun yaşadığı ortamda doğal ve toplumsal çevresine uyumunu sağlayarak onu bir üst öğrenime hazırlayan ve ilköğretimin (Ocak ve Beydoğan, 2005), belirlediği hedeflere ulaşılmasında 1., 2., ve 3. sınıflarında okutulan Hayat Bilgisi dersinin önemli bir katkısı vardır (Sönmez, 1997). Çünkü çocukların yaşadıkları olgu ve olayları bir bütün olarak algıladıkları bu dönemde Hayat Bilgisi dersi bütüncül öğretim yaklaşımı ile çocukları hayata hazırlamayı amaçlayan, yaşam boyu öğrenecekleri bilgilere temel olan, doğal, toplumsal, sanatsal, düşünsel ve değerlerden oluşan (Acat, Anılan, Girmen ve Anagün, 2005) bu derste öğrencilerin biyolojik, sosyal ve psikolojik yönleriyle bir bütün olarak gelişmeleri hedeflenmektedir (Karabağ, 2006).

Okula yeni başlayan çocuğun gelişiminin kendi dünyasında yaşadığı ilgilerinin doyurulmasına bağlı olduğu özelliğini dikkate alan Hayat Bilgisi dersinde çocuklar (Özdemir, 1998), içinde yaşadığı doğal ve toplumsal olgu ve olayları bilir, anlar, yorumlar, önceden tahmin eder, ilke genelleme ve yöntemleri yeni olgularla kullanarak analiz eder, yeni çözümler önerir ve değerlendirir (Özçetin, 2000).

Gerçek yaşamla birebir olan Hayat Bilgisi dersi (Bayram, 2005), öğrencinin aile ortamından çıkıp formal öğrenme ortamlarının içine girdiği okulda öğrenciye o güne kadar gerçek hayatta öğrendiklerini ilişkilendirme fırsatları sağlayan bir derstir. Bu derste öğrenciye önce kendi özelliklerini sonra da arkadaşlarının özelliklerini fark etme ve bu özelliklerini, öğrenme için nasıl kullanabileceğini deneme fırsatları sağlanmalıdır. Bu fırsatları sağlamak için hayat bilgisi dersinin hem yapısı hem de içeriği çok uygundur (Bektaş, 2007). Kendini ve çevresini tanıyan, kendini geliştirerek çevresine uyum gösteren, çok yönlü ve yaratıcı düşünme, problem çözme gibi üst düzey bilişsel ve duyuşsal özellikleri kazanan bireyler çevresi ve yaşamı ile ilgili ilk düşüncelerini, duygularını da bu ders sayesinde biçimlendirilirken (Özden, 2005), ahlaki nitelik taşıyan toplumsal değerler de bu ders aracılığıyla bireylere kazandırılmaktadır (Gülaydın, 2002). Çocuğun; analitik düşünebilme, ülkesine ve dünyaya uyum sağlayabilme, bilinçli bir tüketici ve özellikle aynı zamanda üretici olabilme ve bilimsel düşünme becerilerini oluşturabilmesinde Hayat Bilgisi dersinin yadsınamayacak bir önemi vardır (Güneş ve Demir, 2007).

Hayat Bilgisi dersi insan, toplum ve doğa boyutunda ortak yaşamın tüm değerlerini barındıran ve öğrencinin bilinçle oluşturacağı çok boyutlu ilişki örüntüsünün başladığı birinci dönem derslerinin bel kemiği, ikinci dönem derslerinin de temeli olması niteliği ile diğer derslerden farklı ve öncelikli öneme sahiptir (Sabancı ve Şahin, 2005). Çağdaş dünyanın gerektirdiği yaratıcı, yapıcı, sürekli değişen toplum koşullarına uyum sağlayabilecek, her türlü soruna yeni çözümler getirebilecek bireylerin yetiştirilmesi gündeme geldiğinde Hayat Bilgisi programlarının süreç ve içerik olarak önemi belirginleşmektedir (Erkan, 1996).

Günümüzde, ekonomik ve sosyal gelişmenin en önemli itici gücü olan eğitim, tüm dünyada hızlı bir değişim ve dönüşüm içindedir (Genç ve Kıncal, 2005). Hızla değişen dünyada her program birçok yönüyle kısa zamanda eskieyecektir. Bunun için programların sürekli incelenerek değiştirilmesi gerekmektedir (Nalçacı, 2006). Eğitimde, yenileşme, eğitimde reform ve düzenleme adı altında yürütülen çalışmaların temelinde eğitim programlarında yapılan düzenlemeler bulunmaktadır (Senemoğlu, 1987; Arslan, 2000).

Eğitimin niteliğinin geliştirilmesi temelde eğitim programlarının geliştirilmesiyle ilişkilidir. Ülkenin eğitim amaçlarına uygun olarak hazırlanmış ve sürekli yenilenen bir eğitim

programı eğitimin nitelik sorunlarının çözümüne büyük ölçüde yardımcı olacaktır (Ocak ve Beydoğan, 2005). Çünkü değişen ve gelişen dünyada bireylerin davranışlarında yapılması düşünülen değişiklikleri ifade eden ve bunları sistemli bir biçimde bir araya toplayan araçlar eğitim programlarıdır (Şahin, 2006). Bu değişim hem sosyal hem de ekonomik yapılarda kendini hissettirmektedir. Sosyo-ekonomik yapının değişimi toplumların eğitim sistemlerini etkilerken eğitim sistemleri bu hızlı değişimi yakalamak zorundadır. Ülkemizde de bu gelişmeler ışığında eğitim programları değiştirilmekte ve geliştirilmektedir (Tay, 2007).

Ülkemizde cumhuriyetin kuruluşundan günümüze çeşitli dönemlerde öğretim programlarında değişiklikler yapılmıştır. 2004 yılında yapılandırıcı eğitim yaklaşımına göre hazırlanan genelde ilköğretim programlarında özelde Hayat Bilgisi öğretim programında köklü değişiklikler yapılmıştır. 2005 yılında uygulamaya konulan Hayat Bilgisi ders programı 2009 yılında yeniden düzenlenmiştir.

Dünyada ve ülkemizde hiçbir programın ve program değişikliği sürecinin sorunsuz ve mükemmel olması beklenmemelidir (Şahin, Turan ve Apak, 2005). Bundan dolayı uygulanan eğitim programlarının, uygulanması etkililiği ile ilgili sürekli bir değerlendirme ve araştırma sürecinde olunması gerekir (Ocak ve Gündüz, 2006). Öğretmenler, mevcut programı incelemeli, Milli eğitimin amaçları zemininde, sahip olduğu olanakları, öğrencilerin bireysel özellik ve gereksinimlerini göz önünde bulundurarak, sürekli bir program geliştirme çalışması içinde olmalıdırlar (Öztürk ve Dilek, 2004).

Bu bağlamda Hayat Bilgisi Öğretim Programı ile ilgili olarak yapılan çalışmalar incelendiğinde (Belet, 1999; Bektaş, 2001; Şahin ve Sever, 2005; Uğur, 2006; Çakır, 2007; Demir, 2007; Kayalar, 2007; Türkeş, 2008; Tuncer, 2009 ve Aykaç, 2011) çok sayıda ve farklı değişkenler açısından çalışıldığı görülmektedir. Ancak bu çalışmaların daha çok 1998 ve 2005 programlarına yönelik olduğu 2009 programına yönelik araştırmaların ise yeterli düzeyde olduğu söylenemez.

Bu çalışmada 2009 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim programının öğretmenlerin görüşlerine göre incelenmesi amaçlanmıştır. Hayat Bilgisi dersinin ilköğretimde daha etkin ve işlevsel olması uygulanan programın öğretmenlerin görüşlerine göre değerlendirilmesi ve gereken düzeltmelerin yapılmasıyla mümkün olacaktır. Yapılan bu değerlendirmelerin hem programı hazırlayan ve uygulayanlara dönüt sağlaması hem de bu alanda yapılacak diğer çalışmalara kaynak olması bakımından önem taşıdığı düşünülmektedir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı hayat bilgisi öğretim programı öğelerine ilişkin (kazanım, tema, etkinlik ve ölçme-değerlendirme) öğretmenlerin görüşlerini ortaya koymaktır. Bu temel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

- a) Cinsiyet,
- b) Kıdem yılı,
- c) Mezun olunan okul,
- d) Okuttukları sınıf,
- e) Öğrenci sayısı,

f) Program geliştirmeyle ilgili hizmet içi eğitim alma; değişkenlerine göre Hayat Bilgisi Dersi öğretim programı öğelerine ilişkin (kazanım, tema, etkinlik, ölçme ve değerlendirme) öğretmen görüşleri arasında farklılık var mıdır?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma sınıf öğretmenlerinin 2009 Hayat Bilgisi öğretim programı öğelerine ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik, tarama (survey) modelinde betimsel bir çalışmadır. Survey yöntemi, geçmişte veya halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır (Karasar, 2000).

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 2010-2011 öğretim yılında Erzurum ili merkez ilçelerindeki (Palandöken, Yakutiye ve Aziziye) ilköğretim okullarında 1. 2. ve 3. sınıflarda görev yapmakta olan sınıf öğretmenleri oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Basit tesadüfi örnekleme yönteminde evreni oluşturan her birimin örnekleme içerisinde yer alma olasılığı aynıdır (Ural ve Kılıç, 2005). Bu yöntem kullanılarak belirlenen, Erzurum İli merkez ilçelerinde (Palandöken, Yakutiye ve Aziziye) bulunan 42 ilköğretim okulunda 1., 2., ve 3. sınıflarda görev yapan 380 sınıf öğretmeni araştırmanın örneklem grubunu oluşturmaktadır.

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak Anket Formu kullanılmıştır. Literatür taraması yapılarak ve uzman görüşleri alınarak hazırlanan taslak anketin ön uygulaması yapılmıştır. Yapılan uygulamada anketlerin içeriği ve yapısına ilişkin uygulamaya katılan öğretmenlerin görüşleri alınmış ve uzmanlarının önerileri doğrultusunda anket üzerinde gereken düzeltmeler yapıldıktan sonra ankete son şekli verilmiştir.

Anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; örneklem grubundaki öğretmenlerin cinsiyet, kıdem, mezun olunan okul, öğrenci sayısı ve hizmet içi eğitim alma durumları hakkında bilgi toplamaya yönelik maddeler yer almıştır. İkinci bölümde ise; Hayat Bilgisi Öğretim Programı öğelerine (kazanımlar, temalar, etkinlikler ve ölçme değerlendirme) yönelik maddelere yer verilmiştir.

Ankette yer alan ifadelerin karşısında olumsuz düzeyden olumlu düzeye giden (1=Kesinlikle Katılıyorum, 2=Katılıyorum, 3=Kararsızım, 4=Katılmıyorum, 5=Kesinlikle Katılmıyorum) beşli likert tipi bir skala yer almıştır. Geçerlilik için uzman görüşleri alınmıştır. Anketin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı 0.97 olarak bulunmuştur.

2.4. Verilerin Toplanması

Verileri toplamak amacıyla anketlerin uygulanabilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı onayı ile araştırma izni alınmıştır. Araştırmada veriler, 2010-2011 öğretim yılında örnekleme grubunda bulunan 380 sınıf öğretmenine veri toplama aracının uygulanması yoluyla elde edilmiştir.

2.5. Verilerin Analizi

SPSS paket programına kodlanarak yüklenen veriler, araştırmanın amacı doğrultusunda uygun istatistiksel işlemlere tabi tutulmuştur. Bu kapsamda;

Sınıf öğretmenlerinin anketten aldıkları puanların; cinsiyet değişkenlerine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için bağımsız grup t-testi,

Sınıf öğretmenlerinin anketten aldıkları puanların kıdem, mezun olunan okul, öğrenci sayısı ve hizmet içi eğitim alma değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi,

Tek yönlü varyans analizi sonucunda farkın hangi gruplar arasındaki olduğunu belirlemek için Post Hoc Tukey analizi yapılmıştır.

3. BULGULAR

Tablo 1: Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersi öğretim programı öğelerine (kazanım, tema, etkinlikler, ölçme ve değerlendirme) ilişkin görüşlerinin cinsiyet açısından değerlendirilmesi

Programın Öğeleri	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	SS	t	P
Kazanımlar	Erkek	156	37.98	6,333	.101	.919*
	Kadın	224	37.90	7.506		
Temalar	Erkek	156	32.62	6.006	-.660	.510*
	Kadın	224	33.07	6.982		
Etkinlikler	Erkek	156	32.10	6.333	-1.089	.277*
	Kadın	224	32.86	7.098		
Ölçme Değerlendirme	Erkek	156	13.61	3.418	-.589	.556*
	Kadın	224	13.83	3.679		

* $p > .05$

Tablo 1’de, kadın ve erkek öğretmenlerin, hayat bilgisi dersi öğretim programı öğelerine ilişkin görüşlerinin ortalamalarının birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre hayat bilgisi dersi öğretim programı öğelerine ilişkin görüşleri arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bir başka deyişle erkek öğretmenler ile bayan öğretmenlerin hayat bilgisi dersi öğretim programı öğelerine ilişkin görüşleri birbirine yakın olduğu söylenebilir.

Tablo 2: Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersi öğretim programı öğelerine (kazanım, tema, etkinlikler, ölçme ve değerlendirme) ilişkin görüşlerinin kıdem açısından değerlendirilmesi

Programın Öğeleri	Kıdem	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Kazanımlar	Gruplar Arası	324.636	5	64.927	1.316	.257*
	Gruplar İçi	18457.848	374	49.353		
	Toplam Kareler	18782.484	379			

Temalar	Gruplar Arası	417.398	5	83.480	1.943	.086*
	Gruplar İçi	16067.960	374	42.962		
	Toplam Kareler	16485.358	379			
Etkinlikler	Gruplar Arası	374.238	5	74.848	1.669	.141*
	Gruplar İçi	16773.710	374	44.849		
	Toplam Kareler	17147.947	379			
Ölçme Değerlendirme	Gruplar Arası	137.293	5	27.459	2.186	.055*
	Gruplar İçi	4696.946	374	12.559		
	Toplam Kareler	4834.239	379			

* $p > .05$

Tablo 2 incelendiğinde sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersi öğretim programındaki kazanımlara [$F=1.316$, $p > .05$], temalara [$F=1.943$, $p > .05$], etkinliklere [$F=1.669$, $p > .05$] ve ölçme değerlendirmeye ilişkin görüşleri [$F=2.186$, $p > .05$] arasında kıdem açısından 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bu durum kıdemleri farklılık gösterse de sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersi öğretim programı öğelerine ilişkin görüşlerinin birbirine yakınlık gösterdiği şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 3: Sınıf Öğretmenlerinin hayat bilgisi dersi öğretim programı öğelerine (kazanım, tema, etkinlikler, ölçme ve değerlendirme) ilişkin görüşlerinin mezun olunan okul açısından değerlendirilmesi

Programın Öğeleri	Mezun Olunan Okul	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	P
Kazanımlar	Gruplar Arası	190.273	4	47.568	.959	.430*
	Gruplar İçi	18592.211	375	49.579		
	Toplam Kareler	18782.484	379			
Temalar	Gruplar Arası	299.616	4	74.904	1.735	.141*
	Gruplar İçi	16185.742	375	43.162		
	Toplam Kareler	16485.58	379			
Etkinlikler	Gruplar Arası	337.737	4	84.434	1.884	.113*
	Gruplar İçi	16810.210	375	44.827		
	Toplam Kareler	17147.947	379			
Ölçme Değerlendirme	Gruplar Arası	34.134	4	8.533	.667	.615*
	Gruplar İçi	4800.106	375	12.800		
	Toplam Kareler	4834.239	379			

* $p > .05$

Tablo 3 incelendiğinde sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersi öğretim programındaki kazanımlara [$F=.959$, $p > .05$], temalara [$F=1.735$, $p > .05$], etkinliklere [$F=1.884$, $p > .05$] ve ölçme değerlendirmeye ilişkin görüşleri [$F=.667$, $p > .05$] arasında mezun olunan okul açısından 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bu durum mezun olunan okul farklılık gösterse de sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersi öğretim programı öğelerine ilişkin görüşlerinin birbirine yakınlık gösterdiği şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 4: Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersi öğretim programı öğelerine (kazanım, tema, etkinlikler, ölçme ve değerlendirme) ilişkin görüşlerinin okutulan sınıf düzeyi açısından değerlendirilmesi

Programın Öğeleri	Sınıf Düzeyi	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	P
Kazanımlar	Gruplar Arası	131.292	2	65.646	1.327	.267
	Gruplar İçi	18651.192	377	49.473		
	Toplam Kareler	18782.484	2			
Temalar	Gruplar Arası	115.433	2	57.716	1.329	.266
	Gruplar İçi	16369.925	377	43.422		
	Toplam Kareler	16485.358	379			
Etkinlikler	Gruplar Arası	277.059	2	138.529	3.096	.046*
	Gruplar İçi	16870.889	377	44.750		
	Toplam Kareler	17147.947	379			
Ölçme Değerlendirme	Gruplar Arası	18.059	2	9.030	.707	.494
	Gruplar İçi	4816.180	377	12.775		
	Toplam Kareler	4834.239	379			

* $p < .05$

Tablo 4 incelendiğinde sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersi öğretim programındaki kazanımlara [$F=1.327$, $p>.05$], temalara [$F=1.329$, $p>.05$] ve ölçme değerlendirmeye ilişkin görüşleri [$F=.707$, $p>.05$] arasında okuttukları sınıf düzeyi açısından 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Ancak öğretmenlerin okuttukları sınıf düzeylerine göre “Etkinliklere” ilişkin görüşleri arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılaşma olduğu bulunmuştur. Farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu ortaya koymak amacıyla yapılan Tukey testi sonuçlarına göre, 1. sınıfı okutan öğretmenler ile 2. sınıfı okutan öğretmenler arasında, 1. sınıfı okutan öğretmenlerin lehine anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 5: Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersi öğretim programı öğelerine (kazanım, tema, etkinlikler, ölçme ve değerlendirme) ilişkin görüşlerinin sınıf mevcudu açısından değerlendirilmesi

Programın Öğeleri	Sınıf Mevcudu	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	P
Kazanımlar	Gruplar Arası	48.462	2	24.231	.488	.614*
	Gruplar İçi	18734.022	377	49.692		
	Toplam Kareler	18782.484	2			
Temalar	Gruplar Arası	23.885	2	11.943	.274	.761*
	Gruplar İçi	16461.473	377	43.664		
	Toplam Kareler	16485.358	379			
Etkinlikler	Gruplar Arası	64.740	2	32.370	.714	.490*
	Gruplar İçi	17083.208	377	45.314		
	Toplam Kareler	17147.947	379			

Ölçme Değerlendirme	Gruplar Arası	3.447	2	1.723	.134	.874*
	Gruplar İçi	4830.793	377	12.814		
	Toplam Kareler	4834.239	379			

* **p>.05**

Tablo 5 incelendiğinde sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersi öğretim programındaki kazanımlara [F=.488, p>.05], temalara [F=.274, p>.05], etkinliklere [F=.714, p>.05] ve ölçme değerlendirmeye ilişkin görüşleri [F=.134, p>.05] arasında sınıflarındaki mevcudu açısından 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Bu durum sınıf mevcudu farklılık gösterse de öğretmenlerinin hayat bilgisi dersi öğretim programı öğelerine ilişkin görüşlerinin birbirine yakınlık gösterdiği şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 6: Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersi öğretim programı öğelerine (kazanım, tema, etkinlikler, ölçme ve değerlendirme) ilişkin görüşlerinin program geliştirme ile ilgili hizmet içi eğitimi alma açısından değerlendirilmesi

Programın Öğeleri	Hizmet İçi Eğitim Alma	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	P
Kazanımlar	Gruplar Arası	405.575	3	135.192	2.766	.042*
	Gruplar İçi	18376.910	376	48.875		
	Toplam Kareler	18782.484	379			
Temalar	Gruplar Arası	433.618	3	144.539	3.386	.018*
	Gruplar İçi	16051.740	376	42.691		
	Toplam Kareler	16485.358	379			
Etkinlikler	Gruplar Arası	140.029	3	46.676	1.032	.378
	Gruplar İçi	17007.918	376	45.234		
	Toplam Kareler	17147.947	379			
Ölçme Değerlendirme	Gruplar Arası	46.152	3	15.384	1.208	.307
	Gruplar İçi	4788.087	376	12.734		
	Toplam Kareler	4834.239	379			

* **p<.05**

Tablo 6 incelendiğinde sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersi öğretim programındaki etkinliklere [F=1.032, p>.05] ve ölçme değerlendirmeye ilişkin görüşleri [F=1.208, p>.05] arasında hizmet içi eğitimi alma açısından 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ancak sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersi öğretim programındaki kazanımlara [F=2.766, p<.05] ve temalara ilişkin görüşleri [F=3.386, p<.05] arasında program geliştirmeye yönelik hizmet içi eğitim alma açısından 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılaşma olduğu bulunmuştur. Farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu ortaya koymak amacıyla yapılan Tukey testi sonuçlarına göre, “Kazanımlara” ilişkin görüşlerde hiç almadım diyenler ile bir ve iki defa aldım diyen öğretmenler arasında bir ve iki defa hizmet içi eğitim aldım diyen öğretmenlerin lehine; “Temalara” ilişkin görüşlerde hiç almadım ve bir defa aldım diyenler ile iki defa ve üçten fazla aldım diyen öğretmenler arasında iki ve üçten fazla hizmet içi eğitim aldım diyen öğretmenlerin lehine anlamlı bir farklılık olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bulguya göre öğretmenlerin program geliştirme ile ilgili hizmet içi eğitim almalarının programı daha iyi tanımalarına yardımcı olduğu şeklinde yorumlanabilir.

4. SONUÇ ve TARTIŞMA

Dünyada meydana gelen gerek teknolojik gerekse toplumsal gelişmeler, genelde okul programının özelde ise ilköğretim Hayat Bilgisi öğretim programlarının sürekli gelişme ve değişimlere açık olmasını zorunlu hale getirmiştir. 2005 ve 2009'da uygulamaya konulan Hayat Bilgisi Öğretim programları bilişsel ve yapılandırmacı öğrenme yaklaşımları dikkate alınarak hazırlanmıştır. İlköğretim birinci kademe için programı geliştirilen ve uygulamaya konulan her ders gibi hayat bilgisi dersinin de amaç, kapsam, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme gibi program boyutlarında önemli değişiklikler ve yenilikler olmuştur (Güven, 2010). Eğitimde bu gibi yaklaşımların gelişmesi öğretmenlerin yeni bir formasyonla donatılmasını gerekli kılmıştır. Öğretmenlerin sadece geleneksel öğretim yöntemlerini ve teknolojilerini teorik olarak bilmesi yeterli olmamakta pratikte de kullanır hale gelmeleri gerekmektedir (Yel, Gökbulut ve Güven, 2006). Yapılandırmacı öğrenme öğrencilerin aktif şekilde bilgiyi oluşturması, yorumlaması ve ön bilgilerine göre yeniden organize etmesi inancı üzerinde temellendirilmiştir (Yanpar, 2009). Bu süreçte öğretmenler öğrencilere ön bilgilerinin sınama, yanlışlarını düzeltme ve hatta yerine yenilerini koyma fırsatı verecek zengin öğrenme yaşantıları sunmalıdır (Asan ve Güneş, 2000). Yeni ilköğretim programında öğrenme-öğretme sürecinde öğretmenin rehberlik rolü ön plana çıkarılmıştır (Yıldırım, 2006). Dolayısıyla, öğretim programlarının yeniden yapılandırılması süreci aynı zamanda öğretmen ve öğrencilerin program içindeki rollerini de yeniden tanımlamaktadır (Korkmaz, 2006).

Bu bağlamda araştırmada öğretmenlerin cinsiyetlerine, meslekteki kıdemlerine, mezun oldukları okul türüne ve okuttukları sınıflardaki öğrenci sayısına göre Hayat Bilgisi dersi öğretim programı öğelerine (kazanımlar, temalar, etkinlikler, ölçme ve değerlendirme) ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Gömleksiz ve Bulut (2007) yapmış oldukları araştırmada programın geneline ilişkin öğretmen görüşlerinin cinsiyet, kıdem ve sınıf mevcudu değişkenine göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Çakır (2007) araştırmasında öğretmenlerin cinsiyet, kıdem, mezun olunan okul ve sınıf düzeyi değişkenleri açısından farklılık olmadığını saptamıştır. Özden (2006) araştırmasında öğretmen görüşlerinin cinsiyetleri, kıdemleri ve sınıf mevcudları arasında anlamlı bir ilişki olmadığını tespit etmiştir. Uğur (2006) araştırmasında programın geneline ilişkin olarak hizmet yılına ve cinsiyet değişkenine göre öğretmen görüşlerin farklılaşmadığını saptamıştır. Bu sonuçlar mevcut araştırma bulgularını destekler niteliktedir.

Öğretmenlerinin okuttukları sınıf düzeyine göre Hayat Bilgisi dersi öğretim programı öğelerinden "Etkinliklere" ilişkin görüşleri arasında birinci sınıfı okutan öğretmenler ile ikinci sınıfı okutan öğretmenler arasında, birinci sınıf okutan öğretmenlerin lehine anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgu birinci sınıfı okutan öğretmenler öğrencilerin okula yeni başlaması ve öğrencilerin okula uyum sağlamaları için öğretmenlerin daha fazla etkinliklere yer vermesi şeklinde yorumlanabilir. Nitekim programda, öğretmenlerin öğrencilere bilgileri hazır olarak sunması yerine, onların çeşitli etkinlikler yapmalarını sağlayarak bilgiyi öğrencilerin yapılandırmasına olanak tanıyacak bir yapıya sahip olduğu belirtilmiştir. Öğrenciler bu etkinlikler sonucunda bilgiyi kendileri yapılandıracaklardır. Bu nedenle de öğrenme-öğretme etkinlikleri, bu programın en kritik ögesidir (Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı [HBDÖP], 2009).

Programın hedeflenen amaçlara ulaşması için programların temel uygulayıcıları olan öğretmenlerin programları tam olarak anlamaları ve kendilerini bu konuda yetiştirmeleri gerekmektedir (Derman, 2007). Bir program ne kadar ideal boyutlarda geliştirilmiş olursa olsun sonuçta programın (Yel, Taşdemir ve Yıldırım, 2008) etkililiğini belirleyecek olanlar, onun uygulayıcısı konumundaki öğretmenlerdir (Gömleksiz ve Bulut, 2007; Nalçacı, 2009). Öğretmenlerinin program geliştirme ile ilgili hizmet içi eğitim alıp almama durumlarına göre Hayat Bilgisi dersi öğretim programı öğelerinden kazanımlara ve temalara ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu farklılık hizmet içi eğitime katılmış öğretmenlerin lehine olduğu yönündedir. Bu bulgu hizmet içi eğitime katılmış öğretmenlerin kazanımlara ve temalarla ilgili olumlu görüşler ileri sürebildikleri şeklinde yorumlanabilir. Geçmişte, temel öğretmenlik eğitiminin, öğretmenin öğretim kariyeri boyunca yeterli olacağı görüşü; yerini, öğretmen eğitiminin öğretmenlerin tüm kariyerleri boyunca devam etmesi gerektiği görüşüne bırakmıştır. Eğitimin sisteminin temel ögesi olan öğretmenlerin, kendilerini sürekli yenilemesi ve geliştirmesi gerekmektedir (Gültekin ve Çubukçu, 2008). Öğretmenler, hizmet öncesinde ne kadar iyi yetiştirilirse yetiştirilsinler, onların mesleklerinde başarılı olabilmeleri için hizmet içinde de sürekli eğitilmeleri gerekmektedir. Dolayısıyla, hizmet içi öğretmen eğitimi, hizmet öncesi eğitimin tamamlayıcısı ve mesleğe ilişkin yeni bilgi ve beceriler edinmenin önemli bir yolu olarak görülmektedir (Gültekin, Çubukcu ve Dal, 2010).

Araştırmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda program geliştirmede, hizmet içi eğitim alma değişkeninin önemli bir etken olduğu saptanmıştır. Bu bulguya dayalı olarak sınıf öğretmenlerine belirli aralıklarla hizmet içi eğitim düzenlenerek programlar hakkında bilgilendirilmeleri programların uygulanabilirliği açısından daha yararlı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca öğretmen adaylarının hizmet öncesinde programlarda yapılan değişikliklere uygun öğretim yöntem-teknikleri ve ölçme-değerlendirme konularındaki yeterliliklerinin artırılması amacıyla kapsamlı çalışmalara yer verilebilir. Mevcut ders programları bilim ve teknolojideki gelişme ve değişimler doğrultusunda öğretmen görüşlerine dayalı olarak sürekli güncellenebilir. Programın uygulanmasında önemli rolü olan öğretmenlerin, program hakkındaki yeterlikleri ve davranışları konusunda nicel ve nitel araştırmalar yapılabilir.

**ASSESSMENT OF ELEMENTS RELATING THE INSTRUCTIONAL
PROGRAM OF SOCIAL STUDIES AS A SCHOOL SUBJECT BASED ON THE
VIEWS OF TEACHERS**

The “Social Studies” lesson given in the elementary 1st, 2nd and 3rd classes which prepares the child for the next grade and adapts him to his natural and social environment makes an important contribution for attaining the objectives set in the elementary level (Ocak and Beydoğan, 2005) (Sönmez, 1997). This is because Social Studies lesson is composed of natural, social, artistic and intellectual values. It aims to prepare children for life with a holistic instruction approach (Acat, Anılan, Girmen and Anagün, 2005) and develop children as a whole in biological, social and psychological aspects in this period where they perceive concepts and facts as a whole (Karabağ, 2006).

The importance of Social Studies curriculums in terms of process and content is more precise when the question is about raising creative and constructive individuals who can adapt themselves to the constantly changing society conditions, which is required by the modern world (Erkan, 1996).

Education, which is the strongest impetus of economic and social development, is in a fast modification and transformation process today (Genç and Kınca, 2005). The curriculums will become old-fashioned in many aspects in our fast changing world. So, they should be often revised and modified (Nalçacı, 2006). The modifications on curriculums are the basis of works which are carried out under the title of “innovation in education, reform in education and adjustment in education” (Senemoğlu, 1987; Arslan, 2000).

Some changes were made in curriculums in different periods since the foundation of the Turkish republic until today. Deep-rooted changes were made generally in elementary curriculums and exclusively in Social Studies curriculum in 2004 according to the constructivist education approach. The Social Studies curriculum entered into force in 2005 and was readjusted in 2009.

The aim of the present study is to examine the 2009 Social Studies curriculum according to teachers’ opinions. A more efficient and functional Social Studies lesson will be possible by assessing the implemented curriculum according to teachers’ opinions and making necessary modifications.

The main purpose of this study is to determine teachers’ opinions about the elements of Social Studies curriculum (acquisition, theme, activity and assessment). Answers were sought for the followings questions in the light of this main purpose:

Is there a difference between teachers’ opinions about the elements of Social Studies curriculum (acquisition, theme, activity and assessment) according to the following variables?

- a) Gender,
- b) Seniority,
- c) School of graduation,
- d) Grade,
- e) Number of students,
- f) Taking in-service training about curriculum improving.

The research is a descriptive study in survey model for determining teachers’ opinions about the elements of 2009 Social Studies curriculum.

The population of the study is composed of classroom teachers working in the 1st, 2nd and 3rd classes of elementary schools located in the central towns of Erzurum (Palandöken, Yakutiye and Aziziye) in 2010-2011 academic year. Simple random sampling method was used for choosing the sample.

Each unit composing the population has the possibility of being in the sample in simple random sampling (Ural and Kılıç, 2005). 380 classroom teachers who were selected by using this method and who work in the 1st, 2nd and 3rd grades of 42 elementary schools in central towns of Erzurum (Palandöken, Yakutiye and Aziziye) compose the sampling group.

Questionnaire Form was used as data collecting tool in the current study. The questionnaire is composed of 2 parts. In the first part, there are items for collecting information about gender, seniority, school of graduation, number of students and status of receiving in-service training of teachers in the sample. In the second part, there are items about the elements of Social Studies curriculum (acquirements, themes, activities and assessment).

Independent group t-test was used in order to determine whether the grades that classroom teachers received from the questionnaire differ according to gender variable. One way variance analysis was made in order to determine whether the grades differ according to seniority, school of graduation, number of students and status of receiving in-service training variables.

In the present study, no difference was found between teachers opinions about the elements of Social Studies curriculum (acquirements, themes, activities and assessment) according to their gender, professional seniority, school of graduation and the number of students in the classrooms where they give lessons.

A significant difference was found between teachers of 1st grade and 2nd grade in terms of their opinions about the “Activities”, an element of Social Studies curriculum, in favor of teachers of 1st grade. This finding can be interpreted as the fact that teachers of 1st grade make more activities to adapt students in the 1st grade to school.

A significant difference was found between teachers’ opinions about acquirements and themes (the elements of Social Studies curriculum) according to their status of receiving in-service training about curriculum improving. This difference is in favor of teachers who participated in in-service training. This finding can be interpreted as the fact that teachers who participated in in-service training could express positive opinions about acquirements and themes.

In line with the results obtained in the research, it was determined that in-service training variable is an important factor in curriculum improving. Based on this finding, it is thought that informing classroom teachers about curriculums by giving regular in-service trainings will be useful for the practicality of curriculums. Moreover, comprehensive studies can be conducted in order to increase pre-service teachers’ competences about teaching methods-techniques and assessment which comply with the changes in curriculums. Present curriculums can be updated based on teacher opinions in line with the scientific and technological developments and changes. Qualitative and quantitative research studies about competences and behaviors of teachers who have an important role in the application of curriculums can be conducted.

Kaynaklar

- Acat, B., Anılan, H., Girmen, P. ve Anagün, S. (2005). Öğretmen adaylarının ilköğretim hayat bilgisi programında yer alan becerilere sahip olma düzeylerine ilişkin görüşleri (Eskişehir ili örneği). *Eğitimde Yansımalar VIII. Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu, Erciyes Üniversitesi Sabancı Kültür Sitesi, Kayseri*, 394-405.
- Arslan, M. (2000). Cumhuriyet dönemi ilköğretim programları ve belli başlı özellikleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 146.
- Asan, A. ve Güneş, G. (2000). Oluşturmacı öğrenme yaklaşımına göre hazırlanmış örnek bir ünite etkinliği. *Mili Eğitim Dergisi*, 147.
- Aykaç, N. (2011). Hayat bilgisi dersi öğretim programında kullanılan yöntem ve tekniklerin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Sinop ili örneği). *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 1(19), 113-126.
- Bayram, H. (2005). 1998 Hayat bilgisi dersi programı ile 2004 hayat bilgisi dersi programının etkililiğine ilişkin öğretmen aday görüşleri. *Eğitimde Yansımalar VIII: İlköğretim Programlarının Değerlendirilmesi Sempozyumu, Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Kayseri*, 446-457, *Teknisik Eğitim Araştırma Vakfı, Ankara*.
- Bektaş, M. (2007). *Hayat Bilgisi Dersinde Ailelerin Çoklu Zekâ Kuramı Hakkında Bilgilendirilme Biçimlerinin ve Öğrencilerin Farklı Baskın Zekâ Gruplarında Yer Almalarının Proje Başarıları ve Tutumlarına Etkisi*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Bektaş, Ö. (2001). *Hayat Bilgisi Öğretimi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.
- Belet, D. (1999). *İlköğretim Kurumlarında Uygulanan Hayat Bilgisi Programının Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi. Eskişehir.
- Çakır, G. (2007). *Yeni Hayat Bilgisi Programında Yer Alan Kazanımların Önerilen Etkinlikler Çerçevesinde Gerçekleştirilebilirlik Düzeyinin Belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Elazığ.
- Demir, S. (2007). *İlköğretim Okulu Hayat Bilgisi Dersi Programının Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi (Kayseri İli Örneği)*. Yüksek lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Malatya.

- Derman, A. (2007). *Kimya Öğretmenleri Adaylarının Öz Yeterlilik Algıları ve Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları*. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Konya.
- Erkan, S. (1996). Cumhuriyetten günümüze ilköğretim programları ve hayat bilgisi programı. *Çağdaş Eğitim*, 21 (220), 19-24.
- Genç, S. Z. ve Kıncal, R.Y. (2005). *Hayat bilgisi dersi ünitelerindeki vatandaşlık insanları ve demokrasi eğitimi ile ilgili hedeflerin analizi (1998 ve 2004 taslak programa göre)*. XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
- Gömlüksiz, M. N. ve Bulut, İ. (2007). Yeni hayat bilgisi dersi öğretim programının uygulamadaki etkililiğinin değerlendirilmesi. *Milli Eğitim*, 173, 67-88.
- Gülaydın, G. (2002). *1998 İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Ankara.
- Gültekin, M. ve Çubukçu, Z. (2008). İlköğretim öğretmenlerinin hizmet içi eğitime ilişkin görüşleri. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19, 185-201.
- Gültekin, M., Çubukcu, Z. ve Dal, S. (2010). İlköğretim öğretmenlerinin eğitim-öğretimle ilgili hizmetiçi eğitim gereksinimleri. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 131-152.
- Güneş, T. ve Demir, S. (2007). İlköğretim müfredatındaki hayat bilgisi derslerinin, öğrencileri fen öğrenmeye hazırlamadaki etkileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 169-180.
- Güven, S. (2010). İlköğretim hayat bilgisi dersi ders ve öğrenci çalışma kitaplarının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 35(156), 84-95.
- Karabağ, G. (2006). Hayat bilgisi öğretim programı. Öztürk, C. (Ed). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım* (ss.51-69). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Karasar, N. (2000). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (10.Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Kayalar, D. (2007). *İlköğretim 1. 2. ve 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Programının Öğretmen Görüşlerine Dayalı Olarak Değerlendirilmesi (Kars İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kars.
- Korkmaz, İ. (2006). Yeni ilköğretim programının öğretmenler tarafından değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Ulusal Sınıf Öğretmenliği Kongresi Bildiri Kitabı*, Kök Yayıncılık 1(2), 249-260.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2009). İlköğretim 1, 2 ve 3. sınıflar hayat bilgisi dersi öğretim programı ve kılavuzu. Ankara.
- Nalçacı, A. (2006). *İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Programındaki Coğrafya Konularının Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.
- Nalçacı, A. (2009). Hayat bilgisi dersi öğretim programı. Tay, B. (Ed). *Hayat Bilgisi Öğretimi*. Ankara: Maya Akademi.
- Ocak, G. ve Beydoğan, H. Ö. (2005). İlköğretim okulları 3. sınıf hayat bilgisi ders içeriğinin amaçlarla tutarlılık ve öğrenci seviyesine uygunluk açısından yeterlilik düzeyi (standart belirleme (Erzurum il örneği). *Gazi Üniversitesi Kirşehir Eğitim Fakültesi*, 6(1), 109- 132.

- Ocak, G. ve Gündüz, M. (2006). 1998-2005 Hayat bilgisi ders programlarının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Afyonkarahisar İl Örneği). *Milli Eğitim*, 172, 40-54.
- Özçetin, A. (2000). *1998 İlköğretim Hayat Bilgisi 3. Sınıf Programının Öğretmen Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Onsekizmart Mart Üniversitesi. Çanakkale.
- Özdemir, M. (1998). *Hayat Bilgisi Öğrenme ve Öğretme Etkinlikleri* (1. Basım). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Özden, Y. (2005, Kasım). 2004 Yeni hayat bilgisi programının, öğretmen görüşleri esas alınarak değerlendirilmesi (Samsun ili örneği). *Eğitimde Yansımalar VIII: Yeni İlköğretim Programlarının Değerlendirilmesi Sempozyumu, Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Kayseri*. 440-445, *Tekışık Eğitim Araştırma Vakfı*, Ankara.
- Özden, Y. (2006). *2004 Hayat Bilgisi Pilot Programının, 1998 Hayat Bilgisi Programıyla Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Samsun.
- Öztürk, C. ve Dilek, D. (2004). Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretim programları. Öztürk, C. ve Dilek, D. (Ed). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (ss.47-82). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Sabancı, A. ve Şahin, A. (2005). Öğretmenin etkinlik odaklı hayat bilgisi öğretiminde sınıf yönetimi değişkenleri açısından değerlendirilmesi: Bilen öğretmenden bulduran öğretmene doğru. *Eğitimde Yansımalar: VIII. Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu, Kayseri Erciyes Üniversitesi*. Ankara: Sim Matbaası.
- Senemoğlu, N. (1987). *Bilişsel Giriş Davranışları ve Dönüt-Düzeltilmenin Erişmeye Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Sönmez, V. (1997). *Hayat Bilgisi Öğretimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şahin, Ç. (2006). Cumhuriyet dönemi ilköğretim programlarında esnek program uygulanması. *Milli Eğitim*, 171, 167-171.
- Şahin, Ç. ve Sever, R. (2005). Hayat bilgisi dersi genel amaçlarının Avrupa birliği eğitim politikalarına uyum düzeyi. *Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11.
- Şahin, İ., Turan, H. ve Apak, Ö. (2005). *Yeni hayat bilgisi programının kuramsal çerçevesinin ve pilot okullardaki öğretmenlerce uygulanabilme düzeyinin yapılandırmacı eğitim kuramıyla karşılaştırılması*. XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Denizli.
- Tay, B. (2007). Öğrenme stratejilerinin hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi dersinde akademik başarıya etkisi. *Milli Eğitim Dergisi*, 35 (173), 87-102.
- Tuncer, Ö. (2009). *İlköğretim 3. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı. Aydın.
- Türkeş, S. (2008). *İlköğretim 1. Kademe 1-3 Sınıf Hayat Bilgisi Dersinde Yer Alan Okul Heyecanım Temasının Kazanımlarının Gerçekleşme Düzeyine İlişkin Öğretmen Görüşleri (Balıkesir İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü. Ankara.

- Uğur, T. (2006). *2005 İlköğretim 1., 2. ve 3. Sınıflar Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programına ilişkin Öğretmen Görüşleri (Uşak İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Afyonkarahisar
- Ural, A. ve Kılıç, İ. (2005). *Bilimsel Araştırma Süreci ve Spss İle Veri Analizi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yanpar, T. (2009). Etkili ve anlamlı öğrenme için kuramsal yaklaşımlar ve yapılandırmacılık. C. Öztürk (Ed). *Sosyal Bilgileri Öğretimi* (ss.51-76), Ankara: Pegem A Akademi.
- Yel, S., Gökbulut, Y. ve Güven. S. (2006, Nisan). 4. ve 5. Sınıf sosyal bilgiler programına ilişkin öğretmen görüşleri. *Ulusal Sınıf Öğretmenliği Kongresi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, 465-475, Ankara: Kök Yayıncılık*.
- Yel, S., Taşdemir, A. ve Yıldırım, K. (2009). Sosyal bilgiler öğretiminde öğretim strateji, yöntem ve teknikler. B. Tay ve A. Öcal (Ed). *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi* (ss.37-90). Ankara: Pegem A Akademi.
- Yıldırım, C. M. (2006). Yeni ilköğretim programının değerlendirilmesi. *Ulusal Sınıf Öğretmenliği Kongresi Bildiri Kitabı, Kök Yayıncılık 1(2), 261-268*.